

2005. a. põllumajandusliku keskkonnatoetuse bioloogilise mitmekesisuse hindamise raames teostatud taimestiku seiretulemuste analüüs

Tellija: Põllumajandusuuringute Keskus

Töö teostaja: MTÜ Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tsipe Aavik

Tartu, mai 2006. a.

Kokkuvõte

Intensiivse põllumajanduse negatiivse mõju tõttu põllumajandusmaastike bioloogilisele mitmekesisusele on Euroopa Liidu ühtses põllumajanduspoliitikas (ÜPP; *Common Agricultural Policy - CAP*) viimastel aastatel üha enam hakatud rakendama keskkonnasäästlikku maakasutust propageerivaid toetusi. Ka Eestis alustati 2004. aastast Eesti maaelu arengukava 2004-2006 põllumajandusliku keskkonnatoetuse raames üleriigiliselt mahepõllumajandustoetuse ning keskkonnasõbraliku tootmise toetuste maksmist.

2005. aastal alustati Eesti maaelu arengukava 2004-2006 raames makstava põllumajandusliku keskkonnatoetuse (mahepõllumajandus ja keskkonnasõbralik tootmine) bioloogilise mitmekesisuse seirega. Taimkatte seiret teostati kolmes piirkonnas: Jõgeva, Võru ja Saaremaa. Igast piirkonnast valiti 6 mahetalu ja 4 keskkonnasõbraliku tootmisega tegelevat talu, kus kirjeldati ühe põllu ning sellesama põllu kahe serva taimestikku.

Kuna põllumajandusliku keskkonnatoetuse taimestiku seire leidis aset alles esimest aastat, siis ei saa käesolevate andmete põhjal veel meetmete mõju kohta järeldusi teha ning selle aasta tulemusi tuleb käsitleda kui seire algseisu fikseerimist. Üks põhjuseid, miks hetkel ka olemasoleva metoodika baasil piisavaid võrdlusi ei saa teha, on kontrollalade puudumine. Kontrollalade lisamine valimisse on väga oluline, kuna praegu pole võimalik kahe põllumajandusliku keskkonnatoetuse alameetme vahele selget piiri tõmmata – nt. on võimalik, et mõnes keskkonnasõbraliku (edaspidi KST) tootmisega tegelevas talus rakendatakse mahepõllundusega võrreldavaid viljelusvõtteid, teisalt on aga KST puhul lisaks pestitsiididele lubatud kasutada kuni 170 kg/N/ha, mis tekitab juba KST meetme siseselt suure maakasutuse intensiivsuse gradiendi. Seetõttu tuleks edaspidi lisaks kontrollaladele kaasata analüüsidesse taustainformatsiooni ka seirataivate KST talude maakasutuse intensiivsuse kohta.

Üks probleem, mis põllumajandusliku keskkonnatoetuse bioloogilise mitmekesisuse taimestiku seire puhul võib otsitavad seosed majandamise intensiivsuse mõju kohta varjutada, puudutab proovialade maastikulise konteksti mitteametust. Vaadeldava ala looduslike koosluste osakaal ja iseloom ning maastiku struktuur (nii suureskaalaline kui ka lokaalne) võivad olulisel määral mõjutada prooviala summaarset kui ka väikeseskaalalist liigirikkust. Kuna taimestiku seire puhul pole kavas maastikulist konteksti hinnata, oleks edaspidi soovitatav võimalikult täpselt kirjeldada ära prooviruutude ümbruse lokaalne struktuur (kas põld külgnab metsaga, kraaviga, teega, tuleks hinnata, milline on puistu liituvus ja põõsastiku katvus).

Kokku kirjeldati 2005. aastal kolme piirkonna prooviruutudel 251 soontaimeliiki. Peamise mitmekesisuse indikaatorina kasutati keskmist põldude ja põlluservade prooviruutude liigirikkust. Mahedalt majandatavate põldude väikeseskaalaline liigirikkus oli oluliselt kõrgem kui KST põldude liigirikkus. See tulemus oli oodatav, kuna erinevalt KST-st ei või mahepõllunduses kasutada herbitsiide. Samas ei täheldatud meetmete lõikes liigilise

koosseisu erinevusi, seega on mahepõldude ja KST põldude umbrohtude liigifondid võrdlemisi sarnased.

Põldude taimkattes olid valdavalt liigid, mis on 1-aastase elutsükliga kohastunud põldude harimisest põhjustatud perioodiliste häiringutega. Kõige sagedasemad põldudel esinenud liigid olid valge hanemalts (esines 54 %-l põlluruutudest), põldkannike (46 %), harilik kesalill (41 %) ja põld-konnatatar (41 %). 36 liiki 107-st põldudel kirjeldatud liikidest esinesid enam kui 10 %-l põlluruutudes.

Erinevalt mahepõllunduse positiivsest mõjust põldude taimestiku liigirikkusele seost majandamise intensiivsuse ning põlluservade taimkatte vahel ei leitud. Põlluservades esinesid valdavalt mitmeaastased taimeliigid. Kõige sagedasemad servades esinenud liigid olid harilik raudrohi (esines 64 %-l servaruutudest), harilik orashein (54 %), harilik kerahein (54 %), mets-harakputk (41 %) ja harilik hiirehernes (38 %). Kahes põlluservas Saaremaal registreeriti ka üks kaitsealune liik – kahelehine käoheel (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.) (III kaitsekategooria). Enamus põlluservades esinenud liikidest olid generalistid, s.t. liigid, mis ei vaja spetsiifilisi kasvukohatingimusi.

Taimkatte liigiline koosseis erines piirkonniti oluliselt, mis tuleneb peamiselt keskkonnatingimuste erinevustest Lääne- ja Ida- ning Lõuna-Eestis (alus kivim, mereline vs kontinentaalne kliima). Seetõttu tuli Saaremaa taimkatet osalt Jõgeva-Tartu ning Võru piirkonnast eraldi analüüsida. Samas leiti käesoleva seire Saaremaa proovialade põlluruutudel summaarselt oluliselt vähem liike kui muudes piirkondades. Põlluservade summaarses liigirikkuses ning ruutude keskmistes liigirikkustes maakondadevahelisi olulisi erinevusi ei ilmnenud.